

Бричка з офіцером рушила. За нею посунула валка босоногих арештантів, оточена наймитами гетьмана Скоропадського.

— А я казав... тріумфуючи промовив услід Каплуун.

Марко озирнувся й блиснув з-під лоба очима.

— Скажишся ще ти в мене...

Валка зникла за мостом, люди розбрилися, хто до хати посумувати, хто надолужити роботою згаяний час.

Тоді Настя несміло підійшла до горбка. На сірому пилу ще збереглося кілька червоних плям, а між ними зуб. Настя нагнулася до зуба, обережно підняла його, загорнула в долонях і, як реліквію, понесла до хати, що її вікна були позатулювані ганчірками.

Пошук Валерія — „Бармашиха“, „Ленін“

Шановна редакціє! ЛИСТ Ю. ШОВКОПЛЯСА
Насамперед за- ДО РЕДАКЦІЇ „ЛІТЕРАТУР-
являю, що завдання НОГО ЯРМАРКУ“
свого я не виконав.

Я не говорю: не зміг виконати. Адже воно було зовсім нескладне: розказати читачам „Літературного Ярмарку“, як відбивається життя робітників ХПЗ на шпальтах цехових стінних газет. Щоб виконати його, треба було лише поговорити з редколегією „Харківського Паровозника“, походити по цехових червоних кутках, оглядаючи їхні стіни й занотовуючи в свій блок-нот все найцікавіше, потім — уже вдома — сісти за стіл й сумлінно написати про те, що бачив.

Не думайте, що я не підготувався до виконання цього завдання. Я досить добре продумав його, старанно пригадав усе, що знав, чув і вчитав з газет за останній місяць про ХПЗ, навіть накреслив собі невеличкого пляна, щоб підчас

обслідування бути послідовним і нічого не лишити поза увагою. І коли б я здійснив той плян, я докладно розповів би про думки робітників щодо виробництва, п'ятирічки, соцзмагання, чистки, тракторбуду, що для нього ХПЗ готує основні кадри кваліфікованої робочої сили, зульцерів, промфінпляну; — словом, я багато дечого розказав би. Та коли я прийшов на завод, трапилось так, що вся моя увага була скерована лише на один з зазначених вище моментів, а саме на виконання промфінпляну. Пояснюється це тим...

Але краще я розкажу про все послідовно. Тоді ви, може, зрозумієте мене й даруєте мені мою провину.

Виконуючи першу частину свого пляну, я зайшов у редколегію „Харківського Паровозника“. Якраз напередодні там фотографували комплекти цехових стінгазет, так що я міг їх відразу всі проглянути.

Попередивши вже, що основного завдання я не виконав, не зупинятимусь на матеріалі тих стінгазет: розказати про нього повнотою я не зможу, бо газети проглянув досить поверхово. Але ніяк не можу пройти повз один момент — повз те зворушення, повз ту активність робітників, що їх викликала й розбуркала чистка заводського партколективу. Ті, з ким довелось мені говорити, в один голос розповідали, що ХПЗ давно вже не бачив такого піднесення робітничої активності: за перші три дні чистки 280 робітників (ця цифра під кінець чистки значно збільшилась) подали заяви про вступ до партії; відвідування засідань перевірочних комісій досягає по багатьох цехах 100%; цехові стінгазети, які виходять щодва тижні, підчас чистки виходили щодня. Уже ці чисто статистичні дані яскраво свідчать про збудження робітничої громадської думки підчас чистки. А коли цю статистику перекладеш на звичайну людську мову, картина виходить ще величезніша.

Хто йде зараз до партійних лав? Переважно це — старі робітники. Що вони пишуть у своїх заявах? Про це краще за все розкажуть самі заяви.

Ось одна:

„Я — робітник інструментального цеху. Вже 16 років працюю на виробництві. Увесь час був присутній на чистці партії й переконався, що партійцем повинен бути витриманий, стійкий робітник, що зміг би переборювати всі труднощі, які заважають партії успішно будувати соціалізм. Я прошу партію прийняти мене до своїх лав“.

Ось друга:

„Ми, робітники тракторного цеху, загартовані в революційних боях, вступаємо до лав партії. Ми свідомі завдань комуністичної партії й добре знаємо, що повинні вступити до її лав. Старі робітники дадуть кращих із своєї сім'ї й кращу опору Ленінської партії для проведення в життя заповітів Ільїча. Всіх старих робітників ми закликаємо йти за нашим прикладом“.

І ще одна заява. Але вже не робітнича. Її написав інженер Фокін, начальник теплового цеху:

„Я вважаю, що справа робітничої класи — моя справа, і через це я вступаю до лав комуністичної партії. Партія від нас, фахівців, вимагає величезної роботи“.

Цих заяв, я думаю, досить. Коментувати їх не потрібно: ризикуеш тільки заплутати то, що й без усяких коментаріїв ясне. Так само не можна обминути й виробництва зульцерів. Зовсім недавно ще всі наші газети пишались з такої перемоги ХПЗ, як от організація виробництва цих велетенських двигунів унутрішнього горіння: ХПЗ — єдиний на весь Радянський Союз завод, що спромігся сконструювати зульцера, заощадивши в такий спосіб силу валюти, яку раніш витрачали на куплю цих двигунів, і прискоривши розвиток будівництва нашої торговельної флотії. Відзначили це наші газети й замовкли. В усякому разі мені ніде не доводилось

читати, що на сьогоднішній день ХПЗ збудував уже 4 вісімсотильні зульцери; двоє з них уже відіслано замовлювачеві, а двоє цими днями випробувано й зараз розбирається для відправки. Ці два останні двигуни я бачив, але не вистачить на цих сторінках місця, щоб розказати про них: надто велика ця тема й шкода, що їй так мало уваги приділяється на шпальтах нашої поточної преси. А радянське суспільство повинно знати про наші досягнення!.. Але завод не обмежився конструюванням лише одного типу зульцерів. На заводі вже розгорнулись підготовчі роботи по організації будівництва нового типу — ще потужнішого, 1.200-сильного. І перший двигун мають випустити цього року.

Але в той день, як я був на ХПЗ, чиска вже закінчувалась. Зульцери, тисяча тракторів (за офіційною програмою тракторний цех ХПЗ мав випустити цього року 800 тракторів, але цех оголосив себе ударним і підвищив це число до 1.000) і інші питання одходили на якийсь час на другий план. Розбуджена чисткою робітнича активність спішно переключалась на недоліки в виконанню промфінплану. Щоправда, стінні газети й „Харківський Паровозник“, приділяючи свої шпальти майже виключно чистці, говорили про промфінплан покищо уривисто, коротенькими тривожними замітками, зате заводський актив у той день голосно заявив про небезпеку, про частковий зрив виробничої програми на перший квартал поточного бюджетного року... В чому ж полягала та небезпека? За два дні до того „Харківський Паровозник“ так характеризував її: „Покажчики перших двох місяців є незадовільні. Програму виконано лише на 83,7%. На 1.000 000 карбованців недовипущено продукції. Продукційність праці підвищено лише на 80,4% порівняно з промфінпланом“. І закінчив підведення цих підсумків закликом:

„Треба забити на сполох!“

І на сполох ударили...

Зайшовши в червоний куток теплового цеху, щоб проглянути там останні числа стінгазети, я потрапив на засідання всього заводського активу. Гаряче нагріта кімната була вщерть набита робітниками й фахівцями, що тісно обступили невеличкий стіл. Тільки біля дверей і знайшлося трохи вільного місця, де я міг стати. Проте за кілька хвилин я вже був міцно стиснутий з усіх боків, бо двері щохвилини розчинялись, пропускаючи сюди нових робітників. На всіх обличчях виблискували дрібні краплі поту, дихати було важко, бо в повітрі рясно плавав міцний цигарочний дим, але звідси ніхто не йшов — усі напружено прислухались до того, що говорилося за невеличким столом.

Там викривались причини прориву на фронті виконання промфінплану й накреслювались засоби боротьби з цим проривом...

На початку 1920-го року, щоби рівно десять років тому, довелося мені бути присутнім на нараді в штабі Н-ської дивізії, що стояла фронтом на лінії Ростов-Дон — ст. Гнилівська, маючи перед собою по той бік широкої донської долини Батальськ і Койсуг: там скупчилися частини білогвардійського війська. Нарада ця відбувалась якраз напередодні рішучого наступу. Так само, як і тепер, у невеличкій кімнаті на Тимерницькому бугрі (ростовська околиця) не можна було ворухнутися, а махорочний дим сліпив очі. Тільки на столі лежали не папери, вкриті цифрами, не діаграми, а заяложена триверстка; нарада тоді раз-у-раз перебивалася хрипким гудінням польових телефонів, а погляд мій натикався не на строкатий цивільний одяг, а на одноманітні сірі шинелі. Але загальний характер наради, збудження й хвилювання підчас неї майже нічим не відрізнялось від засідання на ХПЗ.

Притиснутий до стінки червоного кутка теплового цеху, я яскраво пригадав ту, колишню, нараду;

пригадав усе, що тоді говорилося. Навіть більше: були моменти, коли здавалось мені, що я знову знаходжусь у штабі дивізії. Настільки ідентичним було те, що відбувалось зараз, і десять років тому.

Тоді викривались причини затримки в нашому наступі, що в затримки, результаті її, білі встигли зміцнити свої позиції по той бік Дону, і накреслювались засоби до ліквідації цієї затримки. Говорилось про те, що підчас шаленого наступу нашого, дивізія почасти втратила те, що набула в упертих боях під Курськом і Орлом, що дивізія звикла думати, ніби ворог зовсім знесилився й загубив здатність до будь-якого опору, а коли він раптом, зібравши рештки своїх сил, спробував оборонитися, для червоних бійців це було таке несподіване явище, що вони на якийсь час змішались і відступили. І намічались конкретні заходи, щоб повернути дивізії боєздатність... І наслідком цієї наради й тих, що відбулись по інших дивізіях, було те, що час от уже десятьома роками відгородив нас від Денікінської авантюри...

І через десять років бійці й командири іншого фронту — фронту, що веде впертий бій за переустрій одсталих форм господарювання, — обговорювали явище майже подібне й розмовляли майже однаковими словами.

Чому саме трапився такий прорив на заводі? Це — перше питання, що вимагало освітлення. Адже аксіомою є те, що для усунення хиби треба насамперед вивчити причини її виникнення. І це виникнення було освітлене з усіх боків. Загальна увага була скерована, головне, не на об'єктивні причини, якими завжди так легко виправдати себе. Проте, і вони були детально простудійовані; старе устаткування заводу, дефіцит на метал, на кваліфіковану робочу силу, тощо — цим моментам так само був приділений час. Гостра дискусія розгорнулась, коли виявлені були недоліки в роботі заводоуправління, парторганізації, завкому: адже ці недоліки сприяли

проривові якщо не більше за об'єктивні причини, то, принаймні, однаково з ними. Чому, наприклад, заводоуправління не потурбувалось дати цехам контрольні цифри на кожний окремий місяць, а обмежилось тим, що дало їх аж на цілий квартал? Чому начальники цехів не довели робітникам до свідомості цих цифр? Чому завком нічого не зробив для популяризації постанов з'їзду ударних бригад? Чому парторганізація не розтлумачила як слід відповідних директив партії? І чимало подібних питань було поставлено на цій нараді... Усі надіялись на те, що ентузіазм робітників, який дав значне перевищення програми першого року п'ятирічки, і надалі дасть те ж саме. Надіялись, що недостатність твердого керівництва й щомісячник контрольних цифр компенсується завзяттям ударних бригад та розвитком соцзмагання. І вийшло так, що цехи, бригади, групи й окремі робітники працювали, не знаючи, що вони повинні дати виробництву за певний час. І призвело це до того наслідку, який примусив ударити на сполох.

Довго точилися ці дебати, довго всі зазначені організації або виправдувались, або обіцяли найближчим же часом ліквідувати свої помилки. А потім засідання виробило низку заходів, які потрібно вжити зараз же, не гаючи жодної хвилини. Заводоуправління взяло собі за обов'язок на післязавтра дати контрольні цифри на січень. Увесь заводський актив у цілому доведе їх до свідомості кожного робітника. Цехи найшвидшим темпом раціоналізують своє виробництво так, щоб домогтися мінімуму простоїв. Ударну роботу конче потрібно провести по заготівельних цехах, які дотепер часто - густо не своєчасно давали сировину, а це викликало загалом у темпі виробництва. Робітничу активність, розворушену чисткою, скерувати на ліквідування прориву в виконанні програми... Багато, надто багато внесли пропозицій представники заводоуправління, організа-

цій і самі робітники. Я немаю можливості переказати тут їх усі. Зауважу лише, що всі ті пропозиції мають одну мету: за всяку ціну домогтися повного виконання промфінплану на 2-ий квартал...

Засідання бойового штабу закінчилось. Зараз на ХПЗ йде жорстокий й упертий бій. І я не питаю, хто переможе. Історія останніх років і та паралель, що я її наводив вище, переконує, що переможцем у всякому бою може бути лише робітнича кляса. Треба тільки не забувати, що кожний виграний робітником бій є новим і великим кроком до недалекого вже соціалізму.

І Гамбург, Матентевіта, 7,
„Брюдер Шац“.

ШКИРИ З РІО-ГРАНДО

Л. КВІТКА

Будинки вулиці Матентевіта висять криві над каналом. Сірі, двоповерхові,

Переклав з єврейської
Е. Райцін

висять вони над каламутною водою вже з пару сотень років і тримаються одне за одно. Картаті вузенькі поверхи обслуговують іще старомодні підойми і ливові кранти,—новітні підойми тут неможливі, бо своєю вагою вони б затягли будинки до каналу.

Тут щасливі місця, тут є старі фірми і хазяї їхні страшенно багаті й багатіють іще день від дня.

В одній з контор, № 7, хазяйнують брати Шац — Ганс і Фрідріх. Стороннє око бачить, що вони живуть в достатку, що вони мають дружин,—кожен по одній, і ще одну мають вони, Лізабет. Конторниця — Лізабет в їхній конторі і „тіп-медхен“¹ — велика, як колода. То й „тіпає“ вона, Лізабет, на чепурній друкарській машинці а тіло її, міцне й тверде, немов коров'яче вим'я, готове служити кожному, хто її наймає.

— Хто платить гроші — тому належить усе.

¹ Тіп-медхен так прозивають дівчат, що стукотять на друкарських машинках.

Далі бачить стороннє око, що вони мають сина—сірого, вайлуватого, з вузенькою смужкою лоба. Чогось страждає син на хворобу якогось з двох Шаців, але на чию,—це важко встановити, як і не встановити напевне, кому з двох братів цей син є син. Ще бачить стороннє око, що фірма Шац має велику череду,—череду робітників.

Брати Шац — „квартироляйт“¹. Підприємства, що потребують робітників на поденну роботу,—прошу, звертайтеся: „Брюдер Шац, Матентевіта, 7“.

Хто бажає конати з голоду?—то й не зачинаються двері контори від робітників. Нинють від протягів кістки робітників.

Жваві вони пани, оті Шаци, з гострими ліктями. Вони оцінюють робітників не на око, але нюхом. Робітники мовчать. Щоразу вибирають Шаци найсвіжіших хлопців, а виснажених викидають геть. Свіжі руки вигідніші,—свіжі руки мають молоді роти, а молоді роти йдуть на все, аби їсти. І ще: минає довгий час, поки молоді руки доходять висновку, що „квартироляйт“ знімають вершки з їхніх заробітків. І ще: „фірма заживає слави: „брати Шац відряджають хлопців — овва!“

Тисяча дев'ятсот двадцять третього року,—довгим неспокійним світанком німецького пролетаріату,—того року був я в Гамбурзькій гавані і добирав та обробляв південно-американські шкіри для радянських республік.

— Що знаю я?—Я знаю—що для вільної єдиної радянської країни треба добрати найкращого й найліпшого. Що бачу я? Я бачу, що п'явки, людські п'явки просякають у наше велетенське радянське тіло, висмоктують тишком наші соки.

Я хочу розповісти про Роберта Гефта, про Вільгельма Тома, про Альберта Ральфсгагена і про двох матросів пароплаву „Ільїч“.

¹ Підрядчики

Гефт обробляє наші шкіри в гавані. Він мого віку, Гефт — все ж не роки визначають вік людини, але становище і почуття. Ось ми не одних років і все ж одного віку: обидва відчуваємо однакове.

— Гер Гефт, як чудно і не затишно в гавані.

— Так, гер Квітка. Дуже не затишно. Чоловіки, чоловіки й чоловіки. Жодної жінки.

Гефт русявий, великий, присадкуватий. У нього впале черево. Все м'ясо і кров його в плечах, — тим то вони такі широкі.

Чого, кого боїться Гефт? — Молодий, здоровий, знає чудово свою професію.

— Пан Гефт, ходімо сьогодні зо мною на Репербан, глянути на шинки.

— Ш-ш-ш... Не говоріть до мене, коли робітники це бачать, вони одразу передають про все Шацам.

— Що ж з того?

— Ш-ш-ш... Вони заздять, що ви приятелюєте зо мною. Ну, і бажають вони ще підлещитися до Шаців.

— Чим?

— Ідіть ви наперед, а я слідом за вами. Розумієте, Шаца не люблять, коли говорять з їхнім „кунде“¹.

— А саме?

— Атож, вони лаються, для них ганьба, кажуть вони, коли робітник говорить з паном, з їхнім „кунде“, немов з рівним. Це їхнє право, тья.

— Що це означає, пане Гефт? — дивуюся я.

Він нахилиється до мене:

— Тья, два дні тому мене викликано до контори і на очах у всіх заявлено, що про мене розповідають багато кепського, а надто, що я кепсько впливаю на відносини „кунде“.

— Але ж, Гефте, я адже теж лише робітник.

¹ Кунде — покупець.

— Тья,— все ж ви без хазяїна, отже, самі хазяїн. Я підписав папірця, що зобов'язуюсь підкорятися всім указівкам контори. Коли ні, я можу вважати себе за звільненого...

— Чудно,— мало не кричу я вголос,— ви член профспілки?

— Ах, во, усі партії шукають лише грошей робітників, внесків, внесків...

— Профспілка це ж не партія.

— Все ж! — Дас іст алес нікс...

— Більшість адже вся в спілці, чи ж правда?

— Ах, во,— найбільшні люди, найдурніші!...

— Втім, робітничу газету читаєте ви?

— Авжеж! Тепер я абонент радіо-газети „Норра“. Раніше я купував безпартійну денну газету, але тепер це нікс. Відділ „кохання й літератури“ там надто слабенький.

— Тья,— роблю я.

— Тья,— робить і він, враз оглядає мене, озирється гостро навкруги, чи не бачать нас наші, і каже урочисто, немов до меншого за себе: ходімте до мене в гості, я маю собі файну кімнату, я маю собі файне елегантне мармурове приладдя для куріння; я маю собі дивовижне радіо,— все ж! Я маю собі „свою насолоду, яволь“...

Пан Гефт наймає кімнату у Тома.

Уже на сходах до своєї квартири, на горішньому поверсі, він враз змінюється. Його впале черево стає повніше від крові і самоповаги. Він набуває вельможного, хазяйновитого вигляду,— квартирант пан Гефт додому прийшов.

Фрау Том іде йому назустріч. На її зеленому обличчі з'являється посмішка, весь її кардонний тулуб зморщується від найприниженішої ввічливості.

— Ах, пане Гефт. Прошу дуже мені пробачити, пане Гефт, я ще не прасувала ваші штани, пане Гефт.

— Тья,— відрізує Гефт, гордовито і зневажливо.

— Пане Гефт, — мало не плаче кардонна фрау з зеленим обличчям. Ви ж знаєте Анну-Марі, хіба вона дасть щось зробити. Дитину вкрито ранами, він учора її так понівечив, батько її; пробачте мені, пане Гефт, зробити вам хорошу каву?

— Отже... о восьмій я йду собі на свою танцювальну вечірку, тепер шоста.

— Яволь, пане Гефт. Все буде готове, яволь.

Кімната Гефта охайна, гарно умебльована, — за зразком дрібнобуржуазної затишності. Ось стоїть ціпочок з гарною ручкою; жовтомармурове приладдя палити; чепурний манікюр; з ліловими бантиками пантофлі; два чудові томи з великими королівськими орлами на обкладинках: „Війна“; висить синя піжама з рожевою оторочкою...

Гефт чепуриться, сідає біля вікна, що виходить на вулицю, радіо-навушники на вухах — він слухає: валютну біржу, заклади кінських перебігів, погоду на завтра, концерт, лекції з англійської мови. Все це змішується в його з людьми і очима людей, що їх він бачить на вулиці і що дивляться вгору до нього, до гарного пана Гефта.

У веселому гуморі йде він назустріч каві й мурмотить над кардоною фрау Том зеленим обличчям веселої, безжурної пісні з кабаре:

„Іх мехте айя маль.

Іх мехте цвай маль.

Іх мехте драй маль

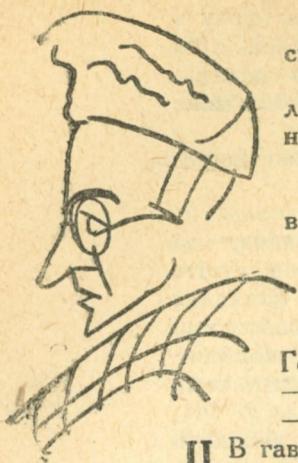
Ан дайнем мунд...“

З передньої, чути, прийшов пан Том. Фрау Том іде йому назустріч і робиться там ще менша, ніж звичайно, і зеленіше стає її обличчя.

— Що трапилось, Віллі? — скрикує вона перелякано.

Пан Том із запухлим видом і пов'язаним оком; друге око вогке від пухлини, — попсована горошинка.

— Нічого. — Відрубує він їй. — Що ти варила г



— Віллі...—приховує в собі фрау Том скарги до свого чоловіка.

Чекаючи на штани, Гефт починає нетерпеливитися. Він заходить у кухню і вдає з себе, немов перелякався.

— З ким сперечався, Томе?

— З одним берлінцем,—ледве відповідає він і кладе руки, немов п'яний, на стіл.

— Через віщо, Томе?

— Дурниці!—І раптом кричить до жінки:

— Чому страва не гаряча?

— Яволь, Віллі.

Гефт каже холодно:

— Я чекаю на свої штани.

— Яволь, пане Гефт...

II В гавані сонце, а в шопах¹ вогкі протяги і курна напівтемрява. Робітники частіше бігають з шоп на сонячне повітря, бігають до вбиралень.

Пара качок чиновниці, що мокнуть тут завжди в олив'яній воді гавані, вилазять такого дня з води і харчуються на суходолі. Пароплавні урядовці, що несуть назустріч сонцеві золоті кокарди на кашкетах, мають спокійні розмови й широкі ший. Вони розмовляють між собою:

— Коли б частіше такі дні, м'ясо качок не відго-нило б так рибою, качки могли б харчуватись біля пароплавів і пахнути качиним м'ясом.

— Алло, як ідеться, пане Квітко?

— О, дякую. А вам як, мої панове?

— Добре!—кажуть обидва брати Шац і кидають пильні погляди на свою отару робітників, що працює тепер мовчазно і сумлінно.

— Що, вийшли трохи на свіже повітря, мої панове?—говорю я.

— Еге-ге, пане, сьогодні чудовий день. Наш Гамбург має мало таких днів. Ви ж знаєте, Гамбург—

¹ Шопи — склади товарів.

це нічний горщик святого Петра... Ха-ха... Такого дня, пане, треба бути надворі.

— Правда, мої панове, в шопак погано, робітникам треба було б трохи надворі залишитись.

— Ха-ха-ха... Пан Квітко кепкує...

— А чому б і ні, мої панове?

— Хоча я і соціаліст, пане Квітко,— каже Ганс, його рот повний теплих винних парів,— я марксист, але це нічого спільного не має з вашим московським марксизмом, зовсім нічого. Прошу не помилятися, пане Квітко.

Він хитро всміхається і застерігає пальцями, щоб я зовсім не пробував його порівнювати до московського марксизму,— прошу не змішувати.

— Ах, так, пане Шац, а я гадав, що ви німецький націоналіст.

— Так, німецький націоналіст це мій брат Фрідріх-„Фрідерікус“. Ось, прошу, знайомтеся. Я ж член соціал-демократичної партії Німеччини. Яволь, пане Квітко.

Двері грюкають, ідуть обідати. На платформі підхоплюють мене брати Шац і дивляться мені в обличчя лагідно, лагідно-услесливо.

— Ми хочемо з вами дещо поговорити. Як другу партію Ріо-Грандо ви передали зовсім фірмі Клекнер для обробки.

— Клекнер слабенький фахівець,— шепче мені в обличчя Фрідріх, німецький націоналіст.

— І яких робітників постачає Клекнер? — дихає на мене вином соціал-демократ Ганс,— якраз тих робітників, що їх ми уже не беремо.

— Чи можете ви чимсь допомогти, пане? — каже Фрідріх-„Фрідерікус“,— хе-хе...

— Ми йдемо на все,— сягають до мене теплі пари Гансового дихання і він переходить на дружнє ти,— познайом мене з своїм шефом.

І трохи під ніс закінчує:

— Він бере багато?

Фоміа Євген — „Молодняк“ — поет.

Я мовчазно звільнився від їхніх обіймів, поволі підійшов до краю плятформи і коротко плюнув у каламутну воду гавані.

І так спиною до них пустився я до робітників, що сидять уздовж плятформи і їдять з брудних хусток бідний, холодний обід.

А позад мене все ще було чути Фрідріхові при-
таманні слова, немов скигління побитого цуценятка:
„Ми йдемо на все...“

Хто агітує? Я не агітую. Мені наказано, щоб не втручатися, щоб збільшовицька не говорити. Проте, кожен мій рух і кожне слово, кожен дотик до важкої шкіри, блиск очей, коли я оцінюю її вартість, вимірюю як просолені її спинки і лапи, це все мовчазно агітує, все кричить всіма людськими мовами, що можна бути визволеними.

Ось стоять довгі, великі шопи, легкі велетенські верфі, доки, склади, пароплави, мости, підойми. Сотні, тисячі робітників тягнуть свій нудний день отут серед усіх цих машин, на робітниках висять тонкі міцні ланцюжки, довгі немилосердні ланцюжки,— міцно тримають їх череваті палаци. От серед цих скарбів величезних, порозкиданих,— чого варта хіба партія ріо - грандської шкіри щось з сорока робітниками?

Найближчий сусіда праворуч—це Штінес; ліворуч, банкова компанія „Йоланд“,— також і для них обробляють партії Ріо - Грандо. Ріже око ріжниця: наше невеличке місце в шопі є осередок звільненої праці, центр, палаючий центр в капіталістичнім світовім порті. Сюди тягнуться очі усіх підневолених у праці: партія ріо - грандської шкіри,— тож її закупила робітнича держава, закупила для робітників. Всі бачать тверду самостійність, що з нею я, радянська людина, чиню опір кожній фірмі, яка, передававши крам, хоче фалшувати.

— Це не годиться для радянської республіки!—
дзвенить у порошнявій шопі.

Як тільки брати Шац збираються геть звідси, відчують негайно робітники сонце в шопі.

Знову лунають навколо смішки. Раз-у-раз виправляє інший свою спину.

Дуцель і Презберг працюють механічно, немов машини,—вони не помічають цього, бо знову поринули у свій чарівний світ з жінками. Дуцель не вгаваючи розповідає про кохання і любовні пригоди, а Презберг не перестає слухати. З першого дня, коли вони тут зустрілися на роботі,—Дуцель, сухорлявий саксонський німець, і Презберг, даховий робітник, що прибув сюди аж з-під Херсону,—притягло їх одразу один до одного. Завжди у них жвава розмова,—осторонь від усіх інших, стоять вони відокремлено, тихо, здається, туман розповідає і туман слухає.

У більшості частини робітників триває розмова про Тома. Коли Гефт розповів, який покалічений прийшов Том додому, Кварц—міцний, поважний Кварц—промовив:

— Це йому не вперше. Кого дурить він берлінцем, нібито берлінець побив його. Виною тут його „липкі“ руки, або його спіймав якийсь хлопець з спілки.

— Хлопче, хлопче!—гукнуло кілька робітників до Кварца,—що ти верзеш?

— Що?—випрямився Кварц,—хіба ж Тома не викинули у „Шредер е Комп“, за линви, що їх він виносив? Хіба ж не прийшов він до нас у районний клуб перед виборами послухати, що там говорять? Ми йому негайно показали дорогу. Його вже знають, пізнати пана по халяві. Зрадник.

— Ова!—каже Гефт.—Тепер, проте, він собі гарно має!

Гефт сьогодні щось веселіший, ніж звичайно, нетерпеливіший, ніж завжди—допитується він у всіх про „фаерабанд“¹. Я запитую його жартома, чи не поспішає він до вулички святого Петра².

¹ Вечір після робочого дня, „шабаш“.

² Вуличка з будинками розпусти.

— Ні,— каже він,— він не любить вуличних дівчат, він має інших. Ось на сьогодні він матиме одну,— каже він,— але прима чорненьку, дочку порядних батьків.

— Ви збираєтесь одружитися з нею?

— Ах во! Я люблю свіжих. Я йду двічі на тиждень до танцювальних залів. Я подобаюсь. Треба, проте, працювати швидко, щоб не дати запитувати, хто такий і що таке. І щоб не сподівалися на весілля. Я роблю це швидко, ще першої ночі в танцювальній залі подобаюсь. Молоденькі, свіженькі, свіженькі дівчата. Чи ж бажаєте і ви піти, пане? Ви матимете насолоду від цього, пане Квітко, я - воль!..

III У неділю демонструють комуністичні маси. Широкими вулицями тягнуть вони на великих плякатах розстріляний капітал. Паперові буржуї теліпаються над піднесеними робітничими головами. Буржуазні газети, соціал-демократичні сердито лають.

Після цієї неділі стало суворіше й сумніше в місті. Жінки з засмученими обличчями товчуться довгими рядами, чергою біля кооперативних крамниць за кількома фунтами борошна. Сотні тисяч дітей зеленіють і жовтіють від голоду в клітках-кімнатках, у порозкиданих передмістях. Робітники виснажені і пекельно лають проводирів профспілок. Скаламучені у всіх думки, розмови, робота. Хазяї фірм не показуються в гавані. Мені це пахне чимсь гострим-гострим, знайомим.

З наших робітників лише Кварц найспокійніший і на зворушені нервові розмови декого відповідає він холодно і мов криця твердо:

— Лише організовано, товариші, лише організовано.

Наприкінці тижня перестали Дудель і Презберг розповідати свої постійні оповідання про жінок і тихо мені шепнули:

— Геносе Квітко, ми готуємось наслідувати руських, геносе Квітко.

На вулиці Матентевіта лежать, сидять, стоять

робітники, на обличчях дуже змарнілі. Серед них також і Гефт, довгий Ральфсгаген, Кварц і Том, що тепер вже з тиждень працює у Шаца. Чекають на заробітну плату,— на плату, що від сьогоднішнього вечора загубила вже більш за половину своєї вартости: паперові гроші падають кожної хвилини. Шаца затримують виплату, бо вони покищо спекулюють долярами. Робітники чекають на свою долю: над ким змилюються Шаца і звелять прийти також і ввввтра на роботу.

В юрбу вривується з димом і гуркотом синок обох Шаців на новесенькім мотоциклі.

Навколо Ральфсгагена підводяться робітники: вирішено — на завтра страйк.

Відряджають Ральфсгагена до будинку профспілки.

Місто страйкує. Кипить і клекоче в робітничих передмістях. Кипить і бушує в робітничих кварталах. Голодна піна піниться, голодні списи стирчать з усіх кутків, вікон, очей. Авто пробігають з страхітною швидкістю, віконця авто завішені, авто оминають околиці, де натовпи стоять.

Я натрапляю несподівано на Кварца. Він суворий, замкнений у себе. Він каже до мене:

— Чи буде тепер наш Жовтень? Нагадує це вам щось?

Деся близько ратуші чути маленький поодинокий постріл і зараз же: поліція, стрілянина,— поліцаї на конях, на велосипедах, на авто,— до передмість, до робітничих майданів.

Ральфсгаген, його обличчя — селянський житній хліб. Ральфсгаген — з сталевих м'язнів русява велетенська постать. Його мозок має не більш, як одну, але глибоку, глибоку думку: совет. За собою має Ральфсгаген Кварца і дванадцять товаришів. Він вирушає штурмувати восьму ділянку поліції.

— Том і ще двоє з ним почали ще вчора за по-двійну плату працювати в міській шопі,— запам'ятайте їм це, товариші.

Мисик Василь — поет.

Ральфсгаген очищає шлях. Очищають шлях, скорочують шлях біганиною і кулями. І ось дільниця і просто перед носом ціль, але куль немає. Бракує куль. Гаряча мить і кров гаряча і нетерплячка кипить та стукотить у крові.

— Товариші, за мною, готуйте зброю, робітництво перемагає!

Ральфсгагенів несподіваний сміливий напад ошарашив поліційного офіцера. Він схопився за зброю, поліцаї — також.

Ральфсгаген каже:

— Мої панове, не проливайте марно крові. Ви в руках революціонерів.

Поліція опустила руки. Ральфсгаген звертається до своїх і помічає: трьох бракує йому.

Ральфсгаген каже до своїх:

— Запам'ятайте їм, собакам.

А до поліцаїв:

— Прошу, мої панове, у другу дальшу кімнату, небезпечно випускати вас на вулицю. Там стрілянина. Ми лише закріпимось і випустимо вас на волю. Покищо, мої панове, сидіть і готуйте собі каву. Кварце, стережи їх. Ти відповідаєш головою за них... Пачки асигнацій замкнуті. Кварце, ти одержуєш ключі, Кварце, відповідаєш головою.

Ральфсгаген відряджає до „центральної“ повідомити: „дільницю, що її мені з тринадцятьма товаришами наказано штурмувати, ми захопили. Дорогою не вистачило куль. Три товариші — Гак, Шульце, Аренс — наказу не виконали. Надалі гарячим промовам не вірить.

Полонено одного офіцера, тридцять зелених¹, тридцять рушниць, аmunіцію, двадцять пачок асигнацій. Крови не пролято, Кварцові і ще п'ятьом з ним я доручаю удержати дільницю і чекаю на дальші накази від центральної“.

¹ Зелені — зелена поліція.

Раптом забігає з вулиці один:

— Товариші, відступайте. Поліція одбила дев'яту дільницю і потяглася сюди.

— До зброї!—виголошує Ральфсгаген,— будьте наготові зустрінути їх. Двоє біля кожного вікна, двоє біля дверей. Кварце, стережи зелених.

Знову ввалюється пара робітників:

— Ми відступаємо. Наказ від „центральної“. Киньте своєчасно дільниці.

— Брехня, товариші, готуйте зброю!

Прибулі рачкують перелякано до дверей і ті двоє, що біля дверей, з ними.

— Товариші, не вірте провокації: що здобуває пролетаріят, ганьба назад повертати. Ми перемагаємо,— смерть контр-революції!

Ще один заскакує:

— Ральфсгаген, ми програли. „Центральна“ не хоче, щоб тебе тут знайшли.

— Хай живе революція!—проревів Ральфсгаген,— він бачить, що загін поліцаїв наближається. Він залишається сам і стрілятиме крізь вікно.

До нього заскакує Кварц:

— Ходімо, ще не пізно.

Один на самоті залишається він, Ральфсгаген, затримав дільницю на зайву годину, аж поки його ззаду не повалили обличчям до землі.

IV — А, геносе,—нагинається великий Ральфсгаген, нагинається по той бік стіни до віконця в'язниці, а я знадвору задираю до нього голову.

— Я прийшов побачитись тут з товаришами,— кажу я,—то й розповіли мені, що також Ральфсгаген сидить тут. Надовго, товаришу Ральфсгаген?

— На десятьок років, геносе. Перш засудили мене на смерть, та люди подбали і мені змінено це на десять років. Бо я, кажуть вони, проявив ідеальне ставлення до асигнацій, я взяв їх під замок і зберіг, тому я заслужив лише на десять років. Тепер я навчився у в'язниці шевцювати. Мене навчив товариш,

власне кажучи, не зовсім товариш,— він сидить за пограбування харчової крамниці. Товариші присилають мені черевики, щоб латати.

— Що робить твоя жінка?

— На тютюновій фабриці. Але нагодувати дітей не можна. До того ж у нас з хати все повинесли. Злодії знають: жінка на фабриці, я у в'язниці, заскочили до дітей в машкарах, і жодної нитки ни залишили. Я прошу прокурора: пустіть мене на один день — я знайду швидше свої речі, ніж кримінальна поліція, але він відповідає, що не можна мені довірити, що я вже запламований. І ще каже він мені: ви хотіли, щоб ціла нація підкорилася вам, невеличкій групі. Та я відповів йому: „Пане прокуроре, з нами була вся нація, вона стогне під ярмом банди капіталістів, яволь, пане прокуроре!“ І більш я з ними вже не розмовляв.

Томові чорні оченятка повні глянцу. Лише на його підведених плечах лежить ярмо штрайкбрехера. Хто може тепер до нього рівнятися?

— Одна фірма довідалася, що він такий хват, то вона взяла його до себе і зробила на „фіц'а“¹ над усіма своїми робітниками. Деякі молоді робітники на знак протесту покинули фірму. Його слава пішла ще далі, досягла до відомої транспортної фірми, що на її чолі стоять великі капіталісти і в їхніх коморах мусять лежати наші руські експортні й імпорتنі товари. Велика фірма зробила його на завідателя комори, він має стерегти, виходить, радянські товари від злодіїв. Певні руки!

— Ах, Гефте! Гарний Роберте Гефт. Його файного черева вже майже немає зовсім. Людина мало не вдвоє складена.

Я їду від одного каї² до другого, я їду маленьким човном „Грюне Фляке“, Гефт помічає мене, біжить мені назустріч:

¹ Фіц — старший.

² Каї — частина гавані.

— Пане Квітко, може, маєте роботу для мене ?

— Ми зараз нічого не маємо. Що з вами, пане Гефт ?

— Ну, так, лише раз на тиждень я маю роботу. Гірко. Шац тепер можновладний. Може, у ваших знайомих є якась робота ? На коли можна у вас щось розраховувати ? Пане Квітко, чи не можете ви мене взяти до Росії, я добре знаю свій фах, пане Квітко.

Слово Росія почули два робітники, здорові, волохаті, що сиділи тихо недалеко нас і палили товсті цигари. Один повертається до мене і каже руською мовою :

— Ви руський ?

— Еге, а ви ?

— Теж, я й мій товариш — матроси з пароплаву „Ільїч“. Вчора прибули.

— Що чути в Росії, люди добрі ?

Обидва жваво підвелися з місця :

— Ну, що ?

— Будується ! Проти нас озброївся весь світ, а ми перемогли.

Осторонь, недалеко нас, стояв Роберт Гефт, складений удвоє.

У одного спеца в лондонському русько-англійському т-ві „Аркос“ залишились ліцензії на партію ріо-грандських, що лежать в гамбурзькому порті. Уже довго, дуже довгий час лежать шкіри запаковані, готові до навантаження, щоб надіслати їх до Ленінграду. Але на листи й телеграми не відповідає „Аркос“ — я непокоюсь : удома нестача, фабрики чекають на шкіри. Я пишу знову листи, надсилаю телеграми і уві сні — я контроль від РСІ. Я бачу його, того спеца у білій прасованій сорочці, руки з манікюрованими нігтями, хочеться мені до його обличчя наблизитись, ближче, на відстань руки, але я цього не роблю, я кажу йому лише : „Вас відраджено назад до Росії на роботу. Збирайтеся у путь“.

Стабовий, кіно-режисер. „Два дні“.

Але контроль від РСІ,— вже не я, а інший,— таки насправді, в дійсності до нього взявся.

Гарячі літні дні. Партія шкіри лежить самотня в середині порожньої портової шопи. Решта партій, що вони кілька місяців тому прибули разом з іншими, або закуплені від приватних німецьких фірм,— ті партії давно вже готові: шкіра на фабриках взуття або вже свіжі ходові підосви. Німці обробляють недовго. Капітал мусить завжди швидко обертатися. Правда, після недовгої обробки шкіра гірша.

Гарячі дні, гарячі дні на дерев'яному брукові у портових шобах. Шкіри чорніють, місцями синіють, псується і коли починають вилазити пасми волосся,— це ознак, що шкіри вже гниють.

Лондон не відповідає.

Я кличу на свою власну відповідальність Шаців і ми вирішуємо рятувати партію. Замішують насичений розчин солоної води, насичену, що аж картопля з великим цвяхом може плавати на поверхні. Натираємо ми твердими віниками солоною водою, натираємо пересохлі шкіри. Бризкає, червоніє водяний бруд, і робітники проклинають каторжну працю, бо вже дуже важко натирати віниками гарячі шкіри.

Упорядковані шкіри ми складаємо в чотирикутник, по чотири шкіри збоку, і солимо їх.

Старий худий Шель, забризканий аж вище голови, він працює сумлінно, з любов'ю до діла. Сьогодні йому добре, бо вчора він справляв весілля свого третього онука. Великі люди з його партійного бюро теж прийшли. В лакованих черевиках, одягнений у фрак, був вчора в його хаті відповідальний секретар партійного бюро — геносе Крамуз — і почував себе дуже гарно.

— Все ще трохи під чаркою, старий, га?

У Шеля з'являється тепла усмішка під носом. Він каже мені:

— Мої діти — хороші діти, вони теж саме, що і я, їсдеки вони.

До кожного мішка соли, що я насипаю в діжку з водою, підбігає Шель. Принижено поспішає він мені допомогти.

Після подій в Гамбурзі, Дуцель і Презберг, що завжди захоплені були нескінченими оповіданнями про жінок,—стали зовсім іншими. Вони враз немов прокинулись. Вони враз побачили справжній світ.

Тісно їм з Шелем. Коли Шель оповідає, які високі гості сиділи вчора за його столом, Презберг підстрибує з своїм віником до нього.

— Ти маєш, старий, за свої сорок п'ять років служби партії лише оце, проводиря в циліндрі до весільного столу.

Шель бурмоче при цьому собі під ніс:

— Юнаки, юнаки неорганізовані пролетарі.

Натираючи шкіри твердим віником, важко дихає товариш Кварц і відрубє окремі слова:

— Кажі, Шеле, чи ж виграли робітники останніми двома роками хоча б один страйк? Хто керує профспілками? Ес-пе-де. По всіх спілках посадили ес-пе-де, вони скрізь верховодять, а ви не знаєте навіть, що вони таємні компаньйони багатьох великих і малих фірм.

Кварц перехопив дихання і знову:

— Коли сили тануть, коли вмирають вже з голоду, тоді лише у нас організовують страйки. Тримайтесь кілька днів і ваші проводирі зривають страйк.

Берг, молодий робітник, підводить спітнілу голову і розмахує кулаками соли:

— Еге, чому нас зраджують? Кажі, чоловіче.

Старому Шелеві важко серед „неорганізованих“ пролетарів. Вони не шанують, ці хлопці, важливості, ваги його сорока п'яти років у партії. Як може бути така партія погана, коли відчуваєш себе там в такій шанобі, так звично.

Гефт не любить таких диспутів. Але в його виривається:

— Всі партії однакові. Мають на думці лише

пфеніг піймати. Але коли перебуваєш в ес-пе-де, маєш там більше пошани від хазяїна, він на таку партію може покластися.

— Авжеж, хазяїн швидше робить соціал-демократа за „фіці“.

Ось іде представник шоппи — це Том. Том викручує бублики своїми круглими ногами. Як і його швидка хода, такі ж у нього швидкі чорні оченята. Відколи його підвищили, він може вже ходити з купцями і говорити гохдойч¹, він не зупиняється біля нашої групи робітників. Він шкутильгає далі, робить вигляд, немов страшенно заклопотаний, вигукує:

— Тах², вода горить, — і кисло всміхається.

Кварц добре знає Тома. Гефт так саме. Том викинув Гефта з кімнати — він не хоче більше тримати квартирантів. Насправді, хотів Том лише позбутися зайвих очей: знаєте, інколи приносять щось додому, просто, сторонні заробітки... Том відчуває, що хлопці щось знають. Фе, найнеприємніше це те, що люди мають очі й очима іноді мусиш зустрітись.

Але підчас швидкої ходи йому стукотить у скронях — його життєва хода минає немов друкарська машинка, нашвидко: завжди крадькома, ніколи не посидиш, тепер — висока посада, — чесна людина свого таки досягне...

Він не відвідує вже колишніх шинків, він ходить уже до нового. Він щовечора частує там тріо: скрипку — гармонію — гітару. Пара дівчат сидить у нього на колінях. У новому шинку він веде розмову голосно і вільно. Приходить пізно додому — м'яка мебля, охайна кухня, холодна свинина. Дружина його худне, він не розуміє, чого це, він будить її і лає „чого ти худнеш, дурна? Клята істота!“

Тихо оповідає Гефт, що Томова дівчина, Анна-Марі, померла від запалення мозку. Він, бувало, бив

¹ Гамбурзькі маси говорять німецькою говіркою, „плат“ Гохдойч — це офіційна літературна мова.

² Добридень.

дитину по голові. Він любив бити лише по голові. Була вже гарна дитина.

Мене щось кольнуло в серце, почуваю, що хочеться кричати.

— Том! — крикнув я.

Він поспішає до мене з веселим видом.

— Не смійте класти, — кричу я, — залізні штаби на шкіру! — Ви чуєте?

— Гаразд, пане, — дивується він, не розуміє, що я від нього хочу, — жодних штаб на шкірі немає...

Раптом надходить з Лондона лист: „Ми відряджаємо до вас нашого спеца — містера Лапторна“.

Рудуватий містер Лапторн ділив свою прогулянку до двох тисяч попсованих шкір з своєю рудуватою міс і з ангорською кішкою. Вони заїхали у кращий готель „Атлантік“. За білу кішку платили вони щодня сім золотих марок, — одною маркою більше, ніж одержує робітник за день праці. Лише на таксі їде містер Том від „Атлантіку“ до гнилих шкір.

Як кожен „справжній англієць“, що прибуває за кордон, не визнає він жодної мови, крім англійської, на всі мої намагання перевести його на німецьку мову, відповідає він в'їдливою іронічною посмішкою, наче кажучи: „соромно тобі не знати англійської мови, людина не може жити без англійської“. Він мовчазний і упертий, дивиться на все, на всіх згори униз. Він рухливий англійський ростбіф, повний крові, просто повний крові.

Вже з першого моменту він не до вподоби робітникам. Мовчазно працювали вони, а він мовчазно це спостерігав.

Раптом, — Ганс Шац тут, говорить напівплатдойч, наполовину англійською, підлещується до містера Лапторна, і зберігає в'їдливу посмішку на своєму червоному обличчі. І враз зникає він, Ганс Шац. Негайно починає він чіплятися, той містер, шукає дефектів у роботі і гнівається тонкими червоними губами:

— Хто наказав солоною водою? — Без солоної води! Так натирати, одною лише сіллю натирати...

— Шкіри вже засохли, містер, неможливо одною тільки сіллю.

Він вихоплює у Кварца віник і сам кидається до шкірі, рве з усіх розгніваних сил. Шкіра верещить, кричить і лягає знову на свої тверді міцні канти. Містер упріває, пітніє, повертає назад віника, гадає, що він щось зробив.

— От так, щоб натирали.

Робітники роблять що наказано, хоча вони знають, що шкірі од цього мало користи, виснажуючись лише від марного натирання. Роздратовані, спітнілі і похмурі, тихо бурмотять вони:

Шель, старенький, наближається до містера, каже напіванглійською:

— Я працюю над шкірами вже щось з п'ятдесят років, містере Лапторн. По найбільших фірмах. Я можу поводитись з шкірою. Оця робота марна. Вони не одужують, шкіри.

Містер усміхається ехидно, згори вниз.

Робітники обурені. Ось-ось вибухне скандал. Шель хоче цьому запобігти. Він нагинається з румянцем на старих щочках і шепоче містерові:

— Я вже сорок п'ять років в ес-пе-де — організований робітник. Дозвольте запитати: ви теж в соціалістичній партії? Ні? — Так, так, консерватив...

— Консерватив, — усміхається рудуватий містер і раптом запалюється, — він почув як Кварц, сказав одному товаришеві тишком:

— Чого він голову морочить. Нехай собі йде, звідки прийшов.

Сказав це німецькою мовою. Очевидно, містер знає німецьку мову, бо він негайно спитав, як прізвище Кварца. Він підійшов до телефона і, зв'язавшись з конторою Шаца, наказав — „робітника Кварца зняти з роботи, нездатний він, зовсім нездатний“.

Робітники од гніву стрепенулися. Кварц, роздратований, просто підійшов до містера, підніс схвильовано руки і великим пальцем показав на лоба:

— „Hast dem vagel, mister“¹.

Містер здригнувся, повернувся і вийшов з шопи.

Негайно прибігли обидва Шаці і зчинили галас: як так, їхні люди ведуть фірму до загибелі.

Шель розповідає, що тут трапилось, і Ганс Шац наказує Кварцеві забиратися геть. Частина робітників протестує, інші уникають зустрічатися очима. Берг, молодий робітник, запалюється:

— Товариші, коли Кварц уходить, уходимо і ми. Яка ганьба! Кварц працював ввесь час. Яка провокація. Хіба не досить для нас власних гнобителів, то ще й закордонні мають права на нас! ? — ганьба, не дозволяйте собакам знущатися з нас!

Старий Шель всміхається, намагаючись пригадати тактику своєї партії, як вона б наказала поводитися у такому випадку. Побожування загубити шматок хліба опановує решту, більшу частину робітників. Вони не дивляться у бік Берга. Кварц скидає дрантя з черевик і починає виходити з шопи. Лише декілька кидають роботу і теж виходять. Дуцель і Презберг обурюються. Презберг лає голосно Шеля і всю соціал-демократичну партію, Шель витирає очі. Берг, схвильований і роздратований, іде слідом за ними і Кварцом. Він повертається і вигукує на всю шопу:

— Раби!

Другого дня замовляє містер Лапторн подвійне число робітників. Прибуло 26 чоловіка о 7-й годині ранку і чекали на містера до 10-ї. Він заклопотаний прийшов до шопи і наказав зробити солоний розчин.

— Отже, все ж солоний розчин, — дивуються робітники.

¹ Ти збожеволів, осканженів, пане.

Містер щодня зацізнювався на роботу і примушував робітників працювати наднормово.

З шкірами він поводився звичайно, як це почали і до нього. Лише сердився він, гримав, раз-у-раз брався виправляти. Робітники од сили стримувались від нового скандалу.

Увечері чекав на нього Баркас і одвозив містера до міста. В розкішній їдальні чекали на нього рудувата міс з ангорською кішкою.

Лапторни сидять, а навколо їх танцюють кельнери. Елегантно, як англійські кельнери, занотовують вони страви, що їх замовляє містер.

Пани Шац прийшли багато зодягнені. Вони запрошують гостей зробити з ними турне в межах гавані, замовлено гарного баркаса.

Шац поклали на себе витратитись надміру, аби полонити серце містера Лапторна, спеда з лондонського „Аркусу“.

Вгору річкою Ельбою до Німецького моря поїхали Шац з гостями. Прибули до берега, де стоїть великий вітряк, а близько його занедбаний шинок.

Та враз починалася в цьому шинку метушня. У порожній залі оздобився барвисто й пишно довгий накритий стіл: вина, лікери, смажене, варене, овочі.

Пляшки порожніють, порожніють. Язики розв'язуються.

Потім пішли у танцювальню залю, де лише в неділю гуляє сільська молодь. Тепер тут холодно і самотньо.

Капітан баркасу бере таз і стукотить в нього. Містер — з шинковою служницею, міс — з одним Шацом, другий Шац — з шинковою хазяйкою, ще дві служниці, ще якийсь парубок з обручкою на руці й біла ангорська кішка — посередині. Пустилися всі у п'яний танок...

Товариш з РСІ схопився за голову, коли я зробив йому остаточний розрахунок. Так. Купити пару підошов

з оцієї партії Ріо-Грандо буде робітникові нашому, селянинові не вигідно. Це не для їхньої кишені. Непродуктивні накладні витрати аж надто розбухли.

Зайві одинадцять тижнів зберігання шкір в шобах. Поїздки Лапторнів з їхньою кішкою. Їхні десять днів в „Атлантік“. Їхні вечірки і авто, спроби обробки шкір сіллю. Зайві робочі дні і наднормові, і знову ж таки: спецівський, містера Лапторна, підвищений гонорар.

Товариш з РСІ стиснув міцно кулаки.

Ми тільки що прочитали в пресі повідомлення Державної Політичної

ПЛЯМУЄМО ГАНЕБНУ РОБОТУ ЗРАДНИКІВ

Управи про викриття контр-революційної організації, яка називала себе „Спілка Визволення України“. До складу цієї організації, як це видно з повідомлення, належали такі, як критик Сергій Єфремов, літератор Ніковський, „марксівський“ історик Гермайзе. Яко пролетарські письменники, ми вважаємо за свій обов'язок висловити своє обурення з ворожої цинічної вилазки цих міністеріальних жовтоблакитних літераторів, що об'єдналися в теплу компанію з автокефальним єпископом Чеховським та іншими „соціалістичними“ попами й петлюрівськими міністрами.

Ці недобитки української розбитої пролетаріатом контр-революції накопичували в собі ненависть до української робітничо-селянської держави, до комуністичної партії, до ворожої їм нової української радянської культури і використовували найменшу можливість для того, щоб шкодити, саботувати, гальмувати справу українського і світового пролетаріату. Ця купка буржуазних професорів зловживала умовами, що їх створила радянська влада для розвитку науки, ця купка під маскою лояльності разом з бандитом Гайовим, Анголом та іншими під керівництвом закордонного капіталу провадила свою мерзенну за-

пільну акцію проти соціалістичної радянської України.
Жалюгідна затія панів, міністрів і попів!

На всі величезні успіхи, на величезний розмах творчих сил пролетаріату та селянства радянської України, на невпинний хід до соціалізму і, разом з тим, на остаточної поразку своїх сподіванок відродити буржуазну Україну ці покидьки „героїчної“ петлюрівської „епопеї“ відповіли тим, що обернули своє гадюче, по різних заковулках, сичання на підготовку нової панської інтервенції. Ці їхні наміри та спроби ліквідувала могутня зброя пролетарської диктатури — органи ДПУ.

Ми плямуємо ганебну роботу академіко - бандитів та соціал - попів, що створили „Спілку Визволення України“, цю контр-революційну організацію буржуазно - глитайських елементів, що намагалися підірвати переможний наступ соціалістичного будівництва. Констатуючи, що ці елементи намагаються і в інших замаскованих формах прорвати ідеологічний фронт пролетаріату, — ми закликаємо пролетарську суспільність і в першу чергу безпосередніх робітників на полі пролетарської культури до ще більшого пильнування всяких проявів ворожої ідеології.

В умовах загострення класової боротьби, за часів великих досягнень на полі соціалістичного будівництва ми мусимо вимагати від працівників пролетарської культури повної класової чіткості в їхній роботі, мусимо вимагати найактивнішої боротьби за чистоту комуністичної ідеології.

Всякий бо найменший ухил від позицій пролетаріату логічно йде до підтримки ефремовщини — немає бо „серединки“ між пролетарським табором, керованим комуністичною партією, і між буржуазним багном, що з нього зліплено „Спілку Визволення України“.

М. Хвильовий, М. Яловий, Ол. Досвітній, М. Куліш, Гр. Епик, Ю. Яновський, Ів. Момот, Ів. Ковтун, Гордій Коцюба, Терень Масенко, Ів. Сенченко, Ол. Копиленко, В. Вражливий, А. Любчено, І. Дні-

провський, Остап Вишня, Майк Йогансен, О. Слісаренко, Петро Панч, Ю. Смолич, О. Донченко. Харків, 22/XI 29 р.

Сто сорок першу книгу
нашого позагрупового

Е П І Л О Г

органу прочитано. Прочитавши її, ти, любий читачу наш, обертаєшся думками назад, до грудня року 1928 й згадуєш, що якраз рік тому було випущено першу книгу Літературного Ярмарку, книгу, яка аж ніяк не була подібною на жадну з тих книг, що ти їх перечитував чи зустрічав на книжковому ринку — нову, оригінальну, життєрадісно-прекрасну і свіжо-барвисту, як наша сучасність. Ми не будемо робити підсумків річних нашого альманаха — їх обіцяє зробити шановний Микола Хвильовий в останньому 12 №. Ми згадаємо з тобою, дорогий читачу, лише побіжно і лише те, що на сьогодні є найактуальнішим! Ми знаємо про твоє справедливе обурення з останніх „літературних“ новин, які з'явилися в Авангарді № а, твоє обурення цілком обґрунтоване, а та твоя гадка, що Авангард № а виходить не за числами, а за літерами через те, що Авангардові № 3 не вистачило більш чисел, є вірна! Правда й те, що Гео Шкурупій, який був спритним хлопцем, давно вже засох у провінційально-обивательському сурдуді „ліво-кобиляцького“ дячка і що на його „літературних“ концепціях яскраво виблискує справжній провінційальний леп найвищої, сказати б, довійськової якості. Розуміється, він намагається заховатися за ідеологію, за крикливі й на перший раз ніби революційні слова, але ми знаємо таких. Ми з тобою досить зрілі, щоб не вірити „ліво“-міщанським дячкам, і досить сильні, щоб розпізнати суть тих деклямацій та дати їм справжню оцінку. Ми знаємо, що коли обивательсько-крикливу халтурку виганяють у вікно, вона намагається обдурити малодосвідченого читача й що є сили претяся

через скривлені двері в день! Але нас з тобою вона не обдурить! Ми гарантовані від цього, бо ж ми давно знаємо справжню суть тих, хто заявляє, що він посідає ідеологічні позиції „лівіше“ від пролетаріату. Не задавайся на бублики, бо з твоїх кишень виглядає справжня дрібнобуржуазна локша, не хвалися революційністю, бо в тебе не вистачило мужности навіть для того, щоб засудити найгрубішу порнографію своїх співписак.

Але рветься твій нитяний фронт, дрібнобуржуазна халтурко, рветься й ніколи вже не обцяє реставруватися! Свідками тому: організація федерації радянських письменників, утворення нової групи пролетарських письменників — Пролітфронт — і зріст наймолодшої пролетарської організації. Молодняк. І тобі, халтурко, криклива й безплідна, приходить таки край. Він навіть уже прийшов, бо консолідація письменницьких сил у Федерацію повинна тебе або примусити добре повчитися й тоді давати лише те, що потрібно для пролетаріату і чого ти, натурально, до цього часу не змогла дати, або зіпшити твої старі аж чорні уста, скривлені від того жаху, який бачиш ти для себе за масовою суцільною колективізацією, і зразу ж умерти. Ми думаємо, що з тебе ще може щось вийти, і через це вважаємо покищо за потрібне не твою смерть, а старання виховання. Ми будемо бити тебе за твої дрібнобуржуазні збочення й халтурку нещадним смертельним боем, будемо вчити тебе запалювати коли не революційну пожежу, до якої тобі дійти дуже важко, то в усякому разі звичайні сірники. Ти ж знаєш, анекдоту про того зайця, що коли його добре повчити, то він таки навчиться і буде запалювати сірники! Але це ще не всі питання. І хоча всього ми тут з тобою, дорогий читачу наш, порушити не зможемо та про головне мусимо згадати! Зараз відбувається колосальний злам сільського господарства й селянської, індивідуалістичної психіки. Господарство переходить від патріархальних

форм до вищої громадської й технічної організації, селянин від дрібного власника до вільного робітника, від старих злиднів до кращого життя. Зараз період Великих Окружних Нарад по реконструкції сільського господарства, а через два місяці почнеться великий рік зорання меж! Письменник повинен усе це бачити й знати! Хто з письменників відстане тепер від цього грандіозного задуму Леніна — перебудувати сільське господарство — той відстане від нас надовго, а може й назавжди! Література на цей час має рішуче підтягтися, стати поруч з будівниками нового села й допомогти мільйонам трудящих рук міцніше й впевненіше взятися за цю перебудову. Пролітфронт, нам відомо, виділяє для цього три черги! Перша з них готова поїхати зараз же! Привіт молодому Пролітфронтові! Привіт тим товаришам, хто їде на великі роботи! Прикладемо всіх зусиль, щоб перебудувати село по-новому й знищити куркульню, як клясу!

Вельмишановний товаришу редакторе, не одмовте видрукувати: „Вісті ВУЦВК“, № 277 від 29 листопада ц. р., та „Комсомолець України“ від 30 листопада ц. р. надрукували листа бляоку п'яти літорганізацій — ВУСПП'у „Плугу“, „Молодняка“ і т. д. Ці організації протестують проти вигаданих ними ж самими „випадів“ на адресу журналу „Нова Генерація“, які нібито був зробив тов. Епик перед робітничою аудиторією у клубі імені Калініна під час виступу там пролетарських письменників. Лист цей ґрунтується на хронікерському повідомленні газети „Комсомолець України“. Ми безперечно не писали б цього нашого листа, якби згадані організації, прикриваючи своїх співблбочан, не намагалися заховати те небезпечне й непристойне для радянської літератури, що друкується на сторінках „Новой Генерації“.

Перш за все, мусимо заявити, що нав'язування нам, позагруповим письменникам, якогось спілкування з „Авангардом“, проти якого ми підписали протест в № 10 „Літературного Ярмарку“ і проти якого ми виступали тоді ж на вечірці, є щонайменше витвір нездорової фантазії. Так само негідним підступом є козиряння Головком, що не прибув тоді на вечірку: сповіщаючи

про це аудиторію, зав. бібліотекою клубу повідомила, що з Голошком таке трапляється вже не вперше.

Тепер щодо „Нової Генерації“. З того самого допису в „Комсомолецї України“, що, до речі, є єдиним джерелом, кожному незаблукваному окові видно, що справу про закриття „Нової Генерації“, як органа, що його й справді не читають робітники, ставив не тов. Епик, а ті ж такі робітники. Тов. Епик у своїй доповіді лише навів приклади з новогенераційних порнографізмів, що їх до останнього часу чомусь замовчувано, а тепер ще й безпринципно заховується під щитом цілого блоку. Для прикладу та й для відому тих, хто підписав протеста, ми подамо лише коротенькі виризки з творів членів „Нової Генерації“:

„Днів шістнадцять тому баба¹, що лежала біля мене з лівого боку на моєму власному ліжку, заявила:— Я вагітна. Так, падлюка, і сказала“.

Так „весело“ починає автор своє оповідання. Треба визнати, що, дуже полюбляючи цей тон слинявого дрібного буржуа, автор не збився з нього й до кінця:

„Те, що я був без штанів, і стримало мене від згубного кроку... Крім того, я майже інстинктивно хотів трохи відступитися від неї, але зробив так невдало, що впав на підлогу, заплутавшись ногами в кальсонах, що підчас попередніх різних рухів вивернулися навиворіт, але все ж трималися за п'ятки“.

Чи ж не шедеври? Але підемо далі. Ось ще зразок політичного цинізму:

„Взагалі почав плести таку ересь, що навіть душно зробилось. Правда, я говорив дурниці: і про новий побут, і про емансипацію жінок, і про міщанство, і про вільне кохання... Приплів сюди розвиток важкої індустрії в нашій соціалістичній країні...“

З контексту цього оповідання виходить, що новий побут, емансипація жінок, важка індустрія і т. д. є не що інше, як дурниці, і т. т. бльокісти, не подумавши як слід, своїми підписами в листі це фактично стверджують.

Але хто ж є той „філософ“, що висловлює в згаданому оповіданні такі „істини“? На думку „Нової Генерації“, це є радянський студент. А на нашу думку, це є пасквіль на пролетарське студентство, політична безпринципщина того самого оскаженілого дрібного буржуа, що, приховуючись за комуністичними гаслами, провадить свою ворожу пролетаріатові роботу, за що цей пролетаріат і б'є його. Але під цим огидним пасквілем, не подумавши як слід, розписалися товариші бльокісти.

За згаданими „шедеврами“ йдуть такі, наприклад, „афоризми“ Д. Бузька:

¹ Підкреслення наші.

„О, друже, завжди дивись жінці на ноги. Гарні жіночі ноги так само, як у коней, є першою ознакою доброї породи, тьбо здоров'я, шовкової шкіри, запашного тіла, темпераменту і т. ін.“

„Терпіти не можу цих проходок із жінками. Це добре, коли менш під двадцять віку. А коли тобі вже за тридцять перейшло—яко, що шукаєш такої обстановки, де можна було б обійтися без зайвих розмов. Отож я потягнув (!) її до саду... Там, принаймні, можна було сподіватися, що не буде зайвих свідків переселення в життя тих замірів, які натурально спалахнули в твоїй голові, тільки не я побачив свою несподівану гостю“.

Взагалі подобаються отакі зворушливо обсмаковані „афоризми“? А найгірше те, що під ними розписалося п'ять літературних організацій.

Про що ж усе це свідчить? Чи не про те, що, ввіймана на гарячому, „Нова Генерація“ хоче заховатися від пролетарського суду за спиною цих організацій, які підписують протест, не обізнавшись на фактах. Завжди треба раніше подумати, а потім уже підписуватись, і ніколи не робити навпаки.

Отже:

1. Обвинувачення про наше спілкування з „Авангардом“ є нездоровою фантазією авторів листа, бльоку.

2. Думка про закриття „Нової Генерації“, приписувана тов. Епікові, є просто містифікація.

3. Наявність порнографії в числах перших і останніх „Нової Генерації“ є фактом доведеним.

4. Захист та приховання порнографії від робітничої критики, на що зважились т. т. бльокісти, викликає у нас велике здивування і примушує ще раз сигналізувати про цю небезпеку.

Аркадій Любченко, Григорій Епик, Ол. Копиленко, Юр. Вухналь.

Від редакції: Оскільки добра половина з листа п'ятірного бльоку, що виступив на захист новогенераційної „творчости“, було безпідставно скеровано на адресу Літературного Ярмарку, ми для встановлення істини примушені вмістити цього листа 4-х, тим паче, що всі ці т. т. були учасниками виступу в клубі ім. Калініна і більша частина з них є співробітниками Л. Я.

Пролог до книги сто сорок першої	1
Олександр Копиленко — Визволення	4
Є. Мякота — Електр-рід	151
Майк Йогансен — Як тане трава. Верніться. Мисливська легенда	196
Г. Брасюк — Син!	197
Лист Ю. Шовкопляса до редакції „Літературного Ярмарку“	280
Л. Квітка — Шкіри з Ріо-Грандо	287
П'ямуємо ганебну роботу зрадників (лист)	309
Епілог	311
Лист до редакції	314

Сорочка роботи худ. Ан. Петрицького

Карусель — дереворит — роботи худ. І. Падалка

Малюнки на берегах: Гр. Епіка, І. Сенченка, Ю. Смолича,
В. Сосюри, М. Хвильового, Ю. Яновського та ін.

Технічне оформлення — Я. Руденського

